

Tadeusz Glinka

Instytut Napędów i Maszyn Elektrycznych KOMEL, Katowice

PRACOWNICY, KTÓRZY BUDOWALI AUTORYTET KOMEL-U I TWORZYLI JEGO TRADYCJE

1. Krótka historia Instytutu KOMEL

Poprzednikami Instytutu Napędów i Maszyn Elektrycznych KOMEL były:

- Centralne Biuro Konstrukcyjne Maszyn Elektrycznych – CBKME: Katowice, ul. Mariacka 23,
- Zakłady Wytwórcze Specjalnych Maszyn Elektrycznych – ZWSME: Katowice, ul. Sobieskiego 7,
- Zakłady Konstrukcyjno – Doświadczalne Przemysłu Maszyn Elektrycznych – ZKDPME Komel: Katowice, al. Roździeńskiego 188,
- Ośrodek Badawczo Rozwojowy Maszyn Elektrycznych – OBRME Ema-Komel: Katowice, al. Roździeńskiego 188,
- Branżowy Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Maszyn Elektrycznych – BOBRME Komel: Katowice, al. Roździeńskiego 188.

CBKME zostało powołane przez Ministra Przemysłu i Handlu Zarządzeniem z dnia 9 grudnia 1948 r. Organizatorem i pierwszym dyrektorem był prof. Zygmunt Gogolewski, który funkcję dyrektora pełnił do 1951 r. Zastępcą dyrektora ds. technicznych był Karol Morsztyn. Zygmunt Gogolewski pozyskuje do CBKME bardzo dobrych inżynierów konstruktorów w tej branży: Jerzego Schmidta, Jerzego Wieczorka, Władysława Herinka, z którymi współpracował w latach 30-tych ubiegłego wieku pełniąc funkcję dyrektora do spraw technicznych i członka zarządu Zakładów Elektromechanicznych Rohn-Zieliński SA, z fabrykami w Żychlinie (obecnie EMIT) i w Cieszynie (obecnie CELMA) oraz Jana Chroboka, Tadeusza Sucharuka i innych. Profesor Z. Gogolewski pracował równolegle na Politechnice Śląskiej i najlepszych swoich dyplomantów angażował w CBKME. W ten sposób prof. Z. Gogolewski zorganizował w Katowicach szkołę konstrukcji i projektowania maszyn elektrycznych. Z. Gogolewski został odwołany z funkcji dyrektora w roku 1951. Dyrektorem został prof. Karol Morsztyn, pełnił On równolegle funkcję rektora Szkoły Inżynierskiej w Katowicach, a po przejściu Szkoły przez Politechnikę Śląską objął

funkcję prorektora ds. Studiów Wieczorowych tejże uczelni. Prof. K. Morsztyn w styczniu 1956 r. obejmuje funkcję dyrektora Instytutu Elektrotechniki w Warszawie, a w 1957 r. wyjeżdża i pozostaje zagranicą. W roku 1964 podejmuje pracę na etacie profesora w Monash University w Melbourne. W roku 1955 dyrektorem CBKME zostaje mianowany mgr inż. Bolesław Adamski. W CBKME tworzone były projekty konstrukcyjne nowych serii maszyn elektrycznych i transformatorów dla fabryk maszyn elektrycznych: BESEL w Brzegu, CELMA w Cieszynie, DOLMEL we Wrocławiu, EMIT w Żychlinie, TAMEL w Tarnowie. Skróty nazw fabryk pochodzą z lat 70-tych ubiegłego wieku.

ZWSME zostało powołane przez Ministra Przemysłu i Handlu Zarządzeniem z dnia 9 grudnia 1948 r., a w skład jego weszły małe, sąsiadujące z sobą, upaństwowione przedwojenne firmy prywatne. Największą z nich była firma P. Maniura – Fabryka Maszyn i Aparatów Elektrycznych UNION założona w 1919 r. i zatrudniająca przed wojną ponad 30 pracowników.

ZKDPME zostało utworzone w 1959 r. poprzez połączenie CBKME i ZWSME. Dyrektorem został mgr inż. Bolesław Adamski i funkcję tę pełnił do roku 1965, gdyż objął inne wyższe stanowisko w Warszawie. Po nim funkcję dyrektora objął mgr inż. Kazimierz Wilczyński, który zmarł nagle w 1966 r. W tym samym roku stanowisko dyrektora obejmuje mgr inż. Wiktor Lepieszko, bezpartyjny, co w tym okresie było ewenementem. Funkcję tę pełni do roku 1972. Dyrektor W. Lepieszko w roku 1967 ogłosił konkurs na skrót nazwy ZKDPME i tak powstało logo (abrewiatura) KOMEL (KOnstrukcja Maszyn ELEktrycznych) zarejestrowane w Urzędzie Patentowym. W roku 1972 ZKDPME Komel zmienia lokalizację z ul. Mariackiej 23 do nowo wybudowanej siedziby przy al. Roździeńskiego 188. W roku 1972 Minister Przemysłu Maszynowego łączy fabryki maszyn

elektrycznych tworząc Kombinat Maszyn Elektrycznych Ema-Komel i ZKDPME Komel pod zmienioną nazwą OBRME Ema-Komel zostaje włączony w strukturę Kombinatu. Funkcję dyrektora obejmuje dr inż. Jerzy Kokotkiewicz i pełni ją do roku 1977.

W roku 1975 ten sam minister zmienił nazwę na BOBRME. W roku 1977 dr inż. J. Kokotkiewicz obejmuje funkcję zastępcy dyrektora Kombinatu Ema-Komel, a funkcję dyrektora BOBRME obejmuje mgr inż. Mieczysław Fałęcki i pełni ją do roku 1981. W roku 1981 Kombinat Maszyn Elektrycznych Ema-Komel zostaje rozwiązany, pracownicy BOBRME wybierają na dyrektora dr inż. Jerzego Kokotkiewicza, który funkcję tę pełni do roku 1991. W roku 1982 BOBRME odzyskuje, decyzją Urzędu Patentowego, logo Komel.

Transformacja gospodarcza w Polsce zapoczątkowana w 1990 roku zaowocowała także w BOBRME Komel. W roku 1991 konkurs na dyrektora wygrywa dr inż. Mieczysław Jakubiec, kierownik Wydziału Remontów Elektrycznych w Hucie Katowice. Kadencja ustawowa dyrektora trwa 5 lat. Dr inż. Mieczysław Jakubiec wygrał dwa kolejne konkursy w 1996 r. i 2001 r. Do konkursu w 2006 r., ze względu na stan zdrowia nie przystąpił. W 2006 r. konkurs wygrał dr hab. Jakub Bernatt, prof. Instytutu KOMEL, który wygrał także dwa następne konkursy w 2011 r. i 2015 r. W roku 2013 BOBRME Komel, na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 04 września 2013 r. zmienia nazwę na Instytut Napędów i Maszyn Elektrycznych KOMEL.

2. Wyróżniający się badacze, projektanci i konstruktorzy maszyn elektrycznych

Pierwszą osobą, którą należy wymienić to prof. Zygmunt Gogolewski, organizator i pierwszy dyrektor CBKME. Opracował program działalności projektowo-badawczej i konstrukcyjno-wdrożeniowej CBKME realizując potrzeby istniejących i nowych fabryk maszyn elektrycznych w Polsce. Życiorys prof. Zygmunta Gogolewskiego w stulecie urodzin, napisany przez Tadeusza Glinkę, został opublikowany w Zeszytach Problemowych - Maszyny Elektryczne nr 52/96. Zygmunt Gogolewski sprowadził do CBKME swojego przedwojennego współpracownika Jerzego Schmidta (Szmít po zmianie nazwiska w 1955r.). Jerzy Szmít od roku 1949 do swojej śmierci w 1984 roku był pracowni-

kiem Komelu i osobą, która wniosła swą wiedzę i innowacje do projektowania i konstrukcji maszyn elektrycznych. Jest On współautorem wielu nowych opracowań projektowych i konstrukcyjnych maszyn elektrycznych. W 80-lecie urodzin Jerzego Szmita uczczono publikacją w Zeszytach Problemowych Maszyny Elektryczne nr 29/73, opracowaną przez Władysława Herinka. Wspomnienie pośmiertne o Jerzym Szmicie napisane przez mgr inż. Karola Kownackiego, które zostało opublikowane w Zeszytach Problemowych Maszyny Elektryczne nr 38/85. W obecnym Zeszytcie jest opublikowany obszerny życiorys Jerzego Szmita (primo Schmidta). Kolejnym pracownikiem zasługującym na naszą pamięć jest Władysław Herink. Kierował w CBKME, a później ZKDPME komórką normalizacyjną. Należy przypomnieć, że normy w PRL-u były prawem. Opracowywanie norm było bardzo ważne dla fabryk maszyn elektrycznych i zadaniem odpowiedzialnym. W Zeszytach Problemowych Maszyny Elektryczne są dwie publikacje dotyczące Jego osoby, które napisał mgr inż. Karol Kownacki: w 80-lecie urodzin nr 38/85 i wspomnienie pośmiertne nr 44/90. Współpracownikiem W. Herinka i jego następcą w komórce normalizacyjnej był mgr inż. Andrzej Wieniewski. Wspomnienie o Andrzeju Wieniewskim napisał Karol Kownacki i zostało opublikowane w Zeszytach Problemowych Maszyny Elektryczne nr 37/83. Głównym specjalistą ds. maszyn elektrycznych prądu przemiennego w latach 60-tych i 70-tych ubiegłego wieku był mgr inż. Kazimierz Dobrowolski. Wspomnienia po Jego śmierci napisał Karol Kownacki i zostało ono opublikowane w Zeszytach Problemowych Maszyny Elektryczne nr 26/78. Głównym specjalistą ds. maszyn prądu stałego był mgr inż. Jan Kłosiński. Maszyny prądu stałego projektowane i konstruowane pod Jego kierownictwem są produkowane do dnia dzisiejszego. Jan Kłosiński zmarł w 1977 roku. Wspomnienie po Jego śmierci napisał Iwo Cholewicki. Zostało opublikowane w Zeszytach Problemowych Maszyny Elektryczne nr 26/78. Iwo Cholewicki napisał także wspomnienie po śmierci mgr inż. Karola Kownackiego, który był jednym z głównych projektantów krajowych serii silników indukcyjnych: „e”, „f”, „g” i laureatem Zespołowej Nagrody Państwowej I-go stopnia w 1976 r. Wspomnienie o Nim zostało opublikowane w Zeszytach Problemowych Maszyny Elektryczne nr 45/92. Barwną

postać był dr inż. Alojzy Spyrka. Był pracownikiem koncepcyjnym, zatrudnionym w Pracowni Konstrukcji Eksperymentalnych Zakładu Studiów i Badań. Inicjował i organizował przedsięwzięcia projektowe i konstrukcyjne, był autorem wielu patentów zastosowanych w seriach silników prądu stałego „Pb”, „Pc” i „Pf”. Wspomnienie pośmiertne napisał Iwo Cholewicki, które zostało opublikowane w Zeszytach Problemowych Maszyny Elektryczne nr 45/92. W Dziale Maszyn Prądu Zmiennego, w latach 50-tych, pracował dr inż. Bronisław Śliwa, który był również nauczycielem akademickim Politechniki Śląskiej, lecz z Komel-em współpracował do swojej śmierci w 1992 r. Jest autorem silników z tzw. prętami biernymi w wirniku. Są to silniki o długim czasie rozruchu. Wspomnienie pośmiertne napisał Maciej Bernadt, zostało ono opublikowane w Zeszytach Problemowych Maszyny Elektryczne nr 45/92. Mgr inż. Iwo Cholewicki napisał wspomnienie „Z żałobnej karty” o dr inż. Jerzym Kokotkiewicz, emerytowanym profesorze Komelu i długoletnim dyrektorze BOBRME Komel. Wspomnienie to zostało opublikowane w Zeszytach Problemowych Maszyny Elektryczne nr 49/95.

Szczególnie dużo Instytut KOMEL zawdzięcza dyrektorowi dr inż. Mieczysławowi Jakubcowi. Gdy obejmował funkcję dyrektora, BOBRME Komel był w długach. On uratował Komel od bankructwa. Jako dyrektor przeprowadził BOBRME Komel przez trudny okres transformacji ustrojowej w Polsce i zlikwidował jego zadłużenie. Nawiązał bliską współpracę z fabrykami maszyn elektrycznych tworzących obecnie grupę Cantoni Motors. Kupił stare nieruchomości po upadłej fabryce w Sosnowcu, adaptował je na pomieszczenia biurowe i produkcyjne, przeniósł produkcję doświadczalną, laboratorium i pracownie biurowe do Sosnowca. Rozszerzył produkcję doświadczalną. Dużą uwagę zwracał na rozwijanie działalności naukowo – badawczej i innowacyjno - wdrożeniowej. Zachęcał pracowników do robienia doktoratów, odpowiednio ich premiując. Oprócz tradycyjnej tematyki maszyn indukcyjnych, w której BOBRME Komel jest w Polsce liderem, rozszerzył tematykę prac badawczych na maszyny elektryczne wzbudzane magnesami trwałymi NdFeB, która do dziś jest kontynuowana. Dbał o wysoki poziom naukowy i tech-

niczny realizowanych prac. Zapoczątkował, w roku 1992, coroczne seminaria naukowo – techniczne z szeroko rozumianej tematyki maszyn i napędów elektrycznych. Wspomnienie o Mieczysławie Jakubcu zostało opublikowane w Zeszytach Problemowych Maszyny Elektryczne nr 81/2009, a także w Przeglądzie Elektrotechnicznym, w Wiadomościach Elektrotechnicznych i Śląskich Wiadomościach Elektrycznych.

Obecny dyrektor Instytutu KOMEL dr hab. inż. Jakub Bernatt, prof. KOMEL, kontynuuje tę działalność z jeszcze większym rozmachem. Zainicjował i rozwinął tematykę elektromobilności. Pod Jego kierownictwem BOBRME Komel zmienił nazwę na Instytut KOMEL. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) przeprowadza, co cztery lata, ocenę działalności naukowo – badawczej instytutów i wydziałów uczelni akademickich nadając im kategorię. Instytut KOMEL w ostatniej ocenie obejmującej lata 2013-16 uzyskał kategorię „A”, najwyższą. Zeszyty Problemowe – Maszyny Elektryczne, wydawane przez Instytut KOMEL, drukowane są regularnie, a artykuły publikują pracownicy z przemysłu i nauczyciele akademicy z Polski i zagranicy. W kategoryzacji czasopism prowadzonej przez MNiSW Zeszyty Problemowe Maszyny Elektryczne są umieszczone na liście „B” z siedmioma punktami za artykuł. Należy zaznaczyć, że żadne polskie czasopismo o tematyce elektrycznej nie jest umieszczone na liście „A”. Seminaria naukowo – techniczne „Problemy Eksploatacji Maszyn i Napędów Elektrycznych” są coroczne i cieszą się dużym zainteresowaniem pracowników przemysłu i nauczycieli akademickich. Jest to największe w Polsce forum dyskusyjne w szeroko rozumianej tematyce maszyn i napędów elektrycznych. Seminarium ma patronat naukowy Komitetu Elektrotechniki Polskiej Akademii Nauk i patronat Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii. W ostatnich latach uczestniczy w nim każdorazowo ponad 200 osób. Dyrektor Jakub Bernatt rozwija współpracę międzynarodową. Instytut KOMEL podpisał Umowę o współpracy z Instytutem Elektrodynamiki Ukraińskiej Akademii Nauk, ponadto dyrektor nawiązuje kontakty z firmami: w Chinach, Korei Południowej, Japonii, Indiach i Niemczech.